

[Křesťanství, rozum, kritičnost, theologie]

Ladislav Hejdánek

jedná se o část původního dokumentu:

[1999](#)

- ♦ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 26. 2. 1999
- ♦ philosophical diary – record, Czech, origin: 26. 2. 1999

[Křesťanství, rozum, kritičnost, theologie]

Základní zkušeností křesťanů, a to hned od časů první církve, je postupné chápání důležitosti rozumu či přesněji rozumění, chápání. Největším plodem této významné proměny – a že to byla obrovská proměna, o tom nemůže být pochyb, neboť první křesťané vesměs pocházeli z nejnižších vrstev, které pro rozum a chápání obvykle nemají velkého pochopení – tedy největším plodem byla a je theologie, či – jak se dnes píše – teologie (protože původní význam aristotelovský už neplatí – nejde o žádnou teoretickou disciplínu „o bohu“). Teologie je nezbytná hermeneutická disciplína, protože bez ní žádná orientace víry (tj. orientace na pravdu jako na „to pravé“) není nadlouho možná, ale dochází zmatení a musí být znovu a znovu napravována (novou, lepší orientací na „to pravé“). Teologie sice sama také může selhat a zbloudit, ale přece jenom má k dispozici mnohé poznání o minulých zblouděních, a tak se alespoň jim může vyhýbat. A potom má také prostředky, jak vždy znovu rozpoznávat i další, nové omyly, ať už své (jakožto kritické disciplíny), tak samy orientace víry. Tyto prostředky jsou převážně filosofického původu, ale teologie už nejednou uspěla, když k nim přidala i některé, o které se sama postaral. Teologie bez rozumu (a tedy také bez filosofické průpravy) není možná ani myslitelná; jde jí ovšem o to, aby rozum, jehož užívá, nikdy neztratil ze zřetele to, že si sám nestačí, že totiž je rozumem jenom potud, pokud rozumí ještě něčemu jinému než sám sobě. To sice zní tak obecně a formálně, že to ani nevypadá na teologické kritérium, ale přece jen tomu tak vposledu je. Hegel byl vcelku na dobré stopě, když trval na tom, že lze rozumět je tomu, co je nějak rozumné, možná lépe, co dává nějaký „rozum“, nějaký „smysl“, a to ještě dříve, než k tomu naše porozumění vůbec mohlo přistoupit. Proto také to, k čemu rozum přistupuje, aby se tomu pokusil porozumět, nemůže být nikdy redukováno na pouhou fakticitu, na pouhou věcnou, předmětnou stránku. Rozum může něčemu porozumět jen tehdy, když se tam může nějak zdomácnit – a zdomácnit se rozum může jen tam, kde už něco rozumného přece jenom je. Podmínkou rozumnosti, která takto předchází každému našemu porozumění, je ovšem to, co skrze tuto rozumnost vstupuje do světa pouhých věcí a předmětů. Staří Řekové užívali slova LOGOS, které však mělo mnoho významů. Jen díky této víceznačnosti slova LOGOS bylo pak možno vyslovovat soudy (myšlenky, výroky), které dnes už nemůžeme do dnešního jazyka přeložit leč tak, že pro stejný termín použijeme velmi různých slov. Když Hérakleitos mluví o tom, co nás obklopuje a objímá (TO PERIECHON), a když říká, že to „má“ rozum“ resp. že to „je“ rozumné a že my se stáváme rozumnými tím, že se tohoto objímajícího nadechujeme, má na mysli zřejmě právě to, díky čemu vůbec může na světě být něco rozumného a díky čemu i my můžeme rozumět tomu, co na světě a ve světě je rozumné. Proto má také Jaspers pravdu, že toto objímající (das Umgreifende) nás také „nese“ – právě tím, že z něho jaksí „čerpáme“, že se na ně „spoléháme“. Ale právě proto, že toto „rozumné“ (ať naše rozumnost, ať rozumnost toho, s čím se ve světě a na světě setkáváme jako s rozumným = dávajícím smysl), nemůže mý ztotožněno se žádnou fakticitou, hotovou daností, věcností, předmětností, je nezbytné předpokládat ještě o stupeň dál a výš to, co skrze onu na nás nezávislou, ale pro nás platnou rozumnost k nám přichází, k nám prozařuje a k nám promlouvá. A tímto promlouvajícím nemůže být nic než základ veškeré pravosti a zároveň kritérium veškeré nepravosti – tedy pravda. (pochopitelně zase ne v jakémkoliv smyslu, nýbrž v onom „rádlovském“ resp. spjatém s onou pozoruhodnou tradicí, která sice ve starších dobách měla u nás po delší dobu velkých ohlas a která se začínala ozývat i v našem století, ale jejíž původ je nepochybně neřecký, totiž hebrejský, a k jejímuž promýšlení (poté, co toto pojetí zpopularizoval zejména Jan Hus) podstatnou měrou přispěl anglický husita Petr Payne zvaný Engliš.

(Praha, 990226-2.)